

niet op zijn wijsheid en de sterke roeme niet op zijn kracht, de rijke roeme niet op zijn rijkdom, maar wie roemen wil roeme hierin, dat hij verstand heeft en Mij kent, dat Ik de Here ben, die goedertierenheid, recht en gerechtigheid op aarde doe; want in zodanigen heb ik behagen, luidt het woord des Heren". Inderdaad mogen wij hierbij denken aan dominee De Graaf.

ONZE TWINTIGSTE JAARVERGADERING

Op 2 Januari 1956 opende de voorzitter, Prof. Dr D. H. TH. VOLLENHOVEN, de twintigste jaarvergadering van de Vereniging voor Calvinistische wijsbegeerte (eigenlijk de negentiende, want in Januari 1945 is er uiteraard geen jaarvergadering gehouden); hij vroeg de bijeengekomenen Psalm 89 : 1 te zingen, las een gedeelte uit Jesaja 40 en ging voor in gebed.

„Hartelijk mag ik u welkom heten”, aldus de Voorzitter in zijn openingswoord, „op onze jaarvergadering. Het doet het bestuur goed, dat u in sterke formatie bent gekomen; want dit zijn onze contact-dagen. Sommigen van u zijn hier voor de twintigste maal: de vorige maand was het twintig jaar geleden dat onze vereniging werd opgericht. Het totstand-komen trok de aandacht: aan de ene zijde groot enthousiasme, aan de andere zijde tegenstand. De bedoeling de aandacht te trekken is er onzerzijds niet geweest: we beoogden alleen elkander te sterken in het werk door het stichten van een werkgemeenschap. Er is sindsdien veel veranderd, ten goede gelukkig; maar — óók gelukkig — de blijdschap die dit werk heeft gegeven is gebleven. We hebben totnogtoe kracht ontvangen, het werk voort te zetten. Dat werk is gegroeid: er liggen al twintig jaargangen van Mededelingen, Correspondentiebladen en Philosophia Reformata. Bovendien is er het laatste decennium bij gekomen het werk van de Stichting, die al vijf katheders verzorgt in ons land. Wij kunnen, willen en mogen niet anders dan dankbaar zijn voor al dit goede.

„Er staat ons echter nog veel werk te wachten; het is goed, ook dat te zien. Het is dringend nodig, dat we elkander blijven steunen; ik mag dat nog wel even memoreren, daarbij mijn blijdschap uitsprekend over het feit, dat de financiële moeilijkheden der Stichting, hoewel nog lang niet verdwenen, toch enigermate verminderd zijn, mede dank zij de medewerking van velen in uw midden uit het gehele land.

„Door deze zegen bemoedigd gaan we het nieuwe jaar weer in, en we hopen ook deze middag met blijdschap bezig te mogen zijn.”

Hierna verwelkomde de voorzitter afgevaardigden van corporaties en zuster-organisaties, alsook enige gasten, onder wie Prof. MARLET. Vervolgens gaf hij het woord aan Ds E. G. VAN TEYLINGEN, lid van het bestuur der Stichting Leerstoelen, die een causerie hield, die u elders in dit nummer aantreft.

De voorzitter herdacht in een korte rede de onlangs overleden Ds S. G. DE GRAAF, dien hij terecht geschetst zag als een man van profetische beslistheid en wetenschappelijke bescheidenheid. „Ook andere dingen zijn in het wetenschappelijk werk van betekenis: volharding en waarheidszin; maar allereerst heeft de onderzoeker bescheidenheid nodig, omdat hij altijd moet uitgaan van deze gedachte, dat wat hij niet weet en niet kan onderzoeken veel meer is dan wat voor zijn wetenschappelijke peurzin open staat.

„Maar anderzijds hebben we nodig profetische beslistheid, omdat we uitgaan van het Woord Gods, dat licht brengt in het duistere leven van ieder mens. Het was dié tweëenheid, die DE GRAAF van meet af heeft beziel, ook al vóórdat hij

tot onze kring toetrad. Nauwelijks begon dit werk enigszins uit te groeien, of hij stond daar achter; zeker niet tot verbazing van degenen die hem kenden, en tot grote blijdschap van hen, die in Amsterdam aan de Vrije Universiteit studeerden. Ik herinner me nog dat TUNDERMAN — die, zoals wij geneigd zijn te zeggen, ons te vroeg is ontvallen — als student bij me kwam en opgetogen er over sprak, dat het zo mooi was in Amsterdam te leven, waar telkens weer de harmonie opviel tussen kansel en kathedraal; en toen noemde hij speciaal de onvergetelijke prediking van Ds DE GRAAF.

„Zijn sympathie heeft hij niet onder stoelen of banken gestoken: hij heeft zich graag gegeven aan dit werk; vanaf December 1935 heeft hij in het bestuur van de vereniging voor Calvinistische wijsbegeerte zitting gehad, en eveneens van de oprichting af in het bestuur der Stichting Leerstoelen. In beide colleges was hij een zeer gezien lid. In kalm geloofsvertrouwen kon hij telkens weer zeggen: Laat ons rustig ons werk voortzetten: dit moet het winnen en zal het winnen omdat wij veilig gaan bij het licht van de Heilige Schrift.

„Hij is ons al vroeg ontvallen. Jaren vóór zijn dood was het hem niet meer mogelijk, zich aan dit werk te geven. Maar wij gedenken hem in dankbaarheid aan onzen God, Die ons deze man gegeven heeft, en herinneren ons dit leven van profetische beslistheid en wetenschappelijke bescheidenheid en trouw.”

De spreker van de openbare jaarvergadering was Prof. Dr H. DOOYEWEERD, die nauwkeurig hetzelfde onderwerp gekozen had dat Prof. Dr D. H. TH. VOLLENHOVEN op de vierde jaarvergadering, Dinsdag 2 Januari 1940, behandeld heeft: „Wijsbegeerte en theologie”.

Zeker is het uit de rijkdom van het onderwerp te verklaren, dat Prof. DOOYEWEERD, die de spreker van 1940 zeer geestverwant is, niettemin diens gedachten geenszins herhaalde, doch een eigen visie op het vraagstuk voordroeg. Hij vermeldde het dilemma, volgens hetwelk de wijsbegeerte óf autonoom is en dan niet Christelijk, óf wel Christelijk maar dan zich oplossende in theologie. Spreker verwierp dit dilemma geheel en poneerde dat de theologie eigenlijk altijd ietwat in verlegenheid verkeerd heeft als het er op aan kwam haar onderzoekingsveld af te bakenen. De oude opvatting, volgens welke God Zelf voorwerp van theologische bezinning zou zijn, wordt niet meer aangehangen in Christelijke kring; maar de nieuwere, reformatorische opvatting, die in de Woordopenbaring het veld van theologisch onderzoek ziet, heeft ook grote bezwaren, omdat deze Openbaring *Goddelijk* is. De wijsbegeerte der wetsidee stelt nu voor, de theologie te houden voor een theoretische bezinning, die de geloofsfunctie als veld van onderzoek heeft; en wil daarbij scherp het onderscheid vasthouden tussen de menselijke geloofsfunctie en het door Gods Geest geschapen nieuwe leven. Zij wijst de Griekse opvatting van de theologie af, te weten de aristotelische metaphysica, die in de geschiedenis der Christelijke theologieën sterk heeft nagewerkt. In de scholastiek is vooral die lijn belangwekkend, die in de theologie een wetenschap ziet, welke geen innerlijke gemeenschap heeft met de wijsbegeerte, een lijn die een late uitloper heeft in het werk van KARL BARTH. KUYPER heeft in zijn Encyclopaedie de innerlijke samenhang der theologie met de andere wetenschappen aangewezen; maar als hij de bijzondere plaats van de theologie gaat aanwijzen, valt hij terug in het oude scholastische standpunt en blijft hij spreken van heilige Godgeleerdheid.

De Woordopenbaring, aldus spreker, heeft een centrale religieuze sfeer, maar ook een tijdelijke gestalte, en die beide moeten we scherp onderscheiden zonder in enig dualisme te vervallen. De onhelderheid inzake de plaats van de theologie in 's mensen kennis ging steeds samen met onhelderheid

inzake de plaats van de kerk als tijdelijk instituut. Vaak is de theologie tot schijnproblemen gekomen door te miskennen, dat zij in haar grondbegrippen te maken heeft met gegevens waarmee alle wetenschappen worstelen. Spreker besloot zijn referaat met een uiteenzetting over de opvatting van de verhouding tussen wijsbegeerte en theologie, zoals die werd verdedigd in het oud-idealistische rationalisme.

Aan de discussie werd deelgenomen door Ds EVERAARS, Prof. BERKOUWER, Dr VON MEYENFELDT, Ds VAN TEYLINGEN, Ds MEESTER, Ds WIELENGA en Prof. VOLLENHOVEN.

Op de studieconferentie, Dinsdag 3 Januari 1956, sprak Prof. Dr M. C. SMIT over het onderwerp „De geschiedenis en het grondthema der Calvinistische wijsbegeerte”. Daar ook Prof. DOOYEWEERD, met name in de discussie, uitvoerig over dit grondthema had gehandeld, koos Prof. SMIT een iets andere weg. Hij wees er op, dat in onze dagen een zekere geschiedenis-theologie een vlucht genomen heeft als nooit te voren, en gelijktijdig poogt de geschiedenis-filosofie zich ook van de laatste overgebleven elementen van Christelijk denken over de geschiedenis los te maken. Spreker behandelde als voorbeeld de idee van de eenheid der wereldgeschiedenis. Deze gedachte was in het Christelijk denken over de geschiedenis steeds present en werd in gesaeculariseerde vorm door verschillende stromingen overgenomen; maar in onze tijd wil men daarmee breken. De onlangs overleden Zwitserse wijsgeer PIERRE THÉVENAZ heeft in een referaat er op gewezen, dat men tot nog toe aan de feiten steeds een trans-historische zin toekende en ze daardoor leeg pompte; hij neemt een straling vanuit de feiten aan: iedere gebeurtenis heeft zin in zich zelf, die zinnen kruisen elkaar en relativeren elkaar. Bij een voorzichtige aanduiding van eigen opvatting herinnerde spreker er aan, dat ons uitgangspunt en wat er in de werkelijkheid aanwezig is op elkaar aansluiten: wij weten dat Christus op één of andere wijze met deze werkelijkheid in betrekking staat, en dat krijgen we toegelicht in de grond-idee, met de toelichting van geheel de Bijbel. De zin der verlossing is, dat de wereld weer op God gericht wordt. Dit vindt zijn toelichting in de Bijbel en praegnant in de Bergrede, waar gesproken wordt over niet-bezorgd-zijn, en waar veroordeeld wordt de dingen van deze wereld te zoeken: met dit zoeken bereiken we niets. Er is in de geschiedenis iets dat alles omvat, waarin alle dingen zijn opgenomen: de zorg voor het Koninkrijk die er is bij God Zelf. Ook degenen die dit Koninkrijk ontkennen zijn er op een of andere wijze bij betrokken. Vroeger heeft men vaak gedacht dat de volheid des tijds betekende: op dat ogenblik was de wereldsituatie het meest geschikt voor het optreden van Christus en de verkondiging van het Evangelie, o. a. wegens de eenheid van taal en staat. Op die gedachte is critiek gekomen, ten dele terecht. Niettemin kan het nog wel zo zijn, dat God de dingen zo geleid heeft dat Christus toen kon en moest komen. Mogelijk is in religieus opzicht de situatie uiterst moeilijk geweest; maar volgens de wet van het Koninkrijk moest dat juist bij Christus' komst zo zijn. Wat is ten slotte datgene, dat de dingen hun plaats geeft in de geschiedenis en alles bij elkaar houdt en tot eenheid verbindt? Datgene waarin het grond-thema geconcentreerd is: de grondwet van het Koninkrijk Gods.

Aan de discussie werd deelgenomen door de heer MICHON, Ds J. M. SPIER, Prof. ZUIDEMA, Prof. WIERINGA, Prof. MARLET, Prof. DOOYEWEERD, de heer BROUWER, Prof. MEKKES, de heer ROOKMAKER, Ds VERSCHOOR en Ds WIELENGA.

Aan het einde van de studieconferentie gekomen, bedankte de voorzitter de referenten en degenen die aan de discussies hadden deelgenomen, en vermeldde hij reeds bij voorbaat de data waarop we de eerstvolgende jaarvergadering en studie-

conferentie hopen te houden: Woensdag en Donderdag 2 en 3 Januari 1957.

PHILOSOPHIA REFORMATA

De staf der medewerkers aan ons tijdschrift is weer met een tweetal docenten uitgebreid: de omslag van het jongste nummer bevatte voor het eerst de namen van Dr E. A. VENTER en Dr J. A. L. TALJAARD. Beiden stammen uit Zuid-Afrika en zijn daar ook werkzaam: collega VENTER werd onlangs benoemd tot hoogleraar in de wijsbegeerte aan de Universiteit van Bloemfontein en Dr TALJAARD, lector in de geschiedenis der filosofie en de theoretische psychologie te Potchefstroom, keerde kortgeleden naar zijn post terug, na aan de V.U. zijn studie afgesloten te hebben met een proefschrift over *Brentano als wijsgeer*, dat de aandacht verdient niet slechts om het nog steeds actuele onderwerp, maar ook om de bij de bestudering daarvan gevolgde methode.

D. H. TH. VOLLENHOVEN

INLICHTINGEN OP STUDIEGEBIED

Lezers van dit blad, die zich nader wensen te oriënteren betreffende de studie der Calvinistische Wijsbegeerte, worden uitgenodigd zich hiervoor te wenden tot Drs C. GROEN, Bickerstraat 16 B, Rotterdam, die zich op verzoek van het Bestuur der Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte met het verstrekken van inlichtingen op dit gebied heeft belast.

ADRESSEN

STICHTING LEERSTOELEN

De namen en adressen der bestuursleden van de Stichting Bijzondere Leerstoelen voor Calvinistische Wijsbegeerte — wél te onderscheiden van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte — zijn:

Prof. Dr D. H. TH. VOLLENHOVEN, Voorzitter, Amsterdam;
Prof. Dr C. C. JONKER, Vice-Voorzitter, Amsterdam;
A. J. VAN SCHUPPEN, Penningmeester, „Middelwyck”, Veenendaal;
Drs C. VAN DIJK, 's Gravenhage;
Mr K. GROEN, 's Gravenhage;
Ds E. G. VAN TEYLINGEN, Amsterdam.

In het *Curatorium* van de Stichting hebben zitting de heren:

Luitenant-Generaal M. R. H. CALMEYER, Voorzitter, 's Gravenhage;
Prof. Dr Ir H. J. VAN DER MAAS, Vice-Voorzitter, Delft;
H. ALGRA, Huizum;
Prof. Dr H. DOOYEWEERD, Amsterdam;
Dr G. D. JONKER, Groningen.

Als secretaris zowel van het Bestuur als van het Curatorium fungeert Mr K. VERHOEVEN K.ZN, Bisschopstraat 2, Vollenhove, telefoonnummer 9.

Administratie- en Propaganda-adres: N. A. WEDEMEIJER KROL, Brouwersgracht 65 II, Amsterdam-C., telefoonnummer 020-49045.

VERENIGING

De namen en adressen der bestuursleden van onze Vereniging zijn: